

Instytut Filozofii
Uniwersytet Śląski
Katowice

OPONENTSKÝ POSUDOK

Pracy habilitacyjnej Mgr Ulricha Wollnera, Ph.D pod tytułem *Problematika demokracie a starostlivosti o seba v Platónovom dialógu Gorgias* .

Rozprawa habilitacyjna dra U. Wollnera jest ciekawym studium dotyczącym jednego z najważniejszych dialogów Platona. Trzeba podkreślić, że dialog ten stanowił przedmiot zainteresowań wielu badaczy, a więc zaproponowanie jakiegoś nowego odczytania tego dzieła nie jest rzeczą prostą. Niemniej jednak wydaje się, że dr. Wollnerowi udało się sprostać wyznaczonemu zadaniu. Jego propozycja interpretacyjna podkreślająca szczególnie aspekt troski o siebie może być cennym wkładem do badań nad spuścizną myśli Platona. Warto w tym miejscu nadmienić, że Platoński *Gorgiasz* jest dziełem, które zawiera wiele problemów aktualnych również współcześnie, nie dziwi zatem wybór tego dzieła za przedmiot analiz.

Rozprawa składa się ze wstępu, trzech rozdziałów oraz zakończenia; całość opatrzona jest dobrze dobraną i reprezentatywną bibliografią. W pierwszym rozdziale Autor omawia strukturę i główne postacie tego dialogu, a także odnosi się do problemu jego datowania i miejsca w chronologii Platonowych dzieł. Ta część rozprawy nie budzi żadnych poważniejszych zastrzeżeń. Autor wykazuje się sporą erudycją i znajomością literatury sekundarnej. Widoczna jest przy tym jego duża ostrożność interpretacyjna, formułowane sądy są wyważone i dobrze uargumentowane. W kontekście omawiania przez Autora głównych postaci dialogu warto poczynić kilka uwag. Odnośnie do Sokratesa Wollner słusznie stwierdza, że nie jest możliwe jednoznaczne zrekonstruowanie poglądów historycznego Sokratesa i dlatego będzie on miał na myśli Platonowego Sokratesa (s. 19). Tym bardziej dziwi używanie przez Autora zamiennie słowa „Sokrates” i określenia „Sofroniskowy syn”; to drugie określenie ma przecież wymiar historyczny, a więc może mylnie sugerować, że

interpretacja jednak dotyczy historycznego Sokratesa. Podobnie U. Wollner przedstawia postać Gorgiasza z Leontinoi. Akurat w odniesieniu do tego myśliciela przydałaby się krótka charakterystyka jego poglądów, tym bardziej, że teksty Gorgiasza zachowały się do naszych czasów.

Najbardziej dyskusyjną częścią pierwszego rozdziału jest podrozdział 1.6 dotyczący głównego tematu lub tematów dialogu *Gorgiasz*. U. Wollner rzetelnie przedstawia podstawowe stanowiska badaczy w tej kwestii sprowadzające się do wychwycenia rudymenarnego zagadnienia podjętego w tym dziele (hańba, moc, *techné*, separacja *doxa/episteme*, retoryka, ironia, wojna). Sam stoi na stanowisku istnienia kilku głównych, następujących po sobie tematów tego dialogu a nie jednego wyróżnionego (s. 38-39). Należą do nich problem retoryki, sprawiedliwości, nadrzędności filozoficznego życia nad politycznym, troski o siebie. Dobrze byłoby dla pracy gdyby Autor krytycznie odniósł się do tych stanowisk, które uznają jeden temat za organizujący całość dialogu, a także lepiej uzasadnił sekwencyjną wielowątkowość tego utworu. Za mało również w moim przekonaniu poświęcił uwagi na uzasadnienie dlaczego akurat problem demokracji i troski o siebie stanowi przedmiot jego zainteresowań. Argument odwołujący się do faktu, że problematyka demokracji występuje we wszystkich trzech dyskusjach Sokratesa z jego oponentami należy uznać za niewystarczający ponieważ można to również odnieść do innych tematów. Można przy okazji zadać pytanie o stosunek troski o siebie do kwestii demokracji, biorąc pod uwagę fakt, że problem człowieka jako jednostki jest nieodróżnialny od problemu człowieka jako obywatela *polis*.

Warto również zauważyć, że jeśli by nawet przyjąć, że nie ma jednego głównego tematu tego dialogu, to wielość podejmowanych tam wątków powinno służyć jakiemuś nadrzędnemu celowi, a więc dobrze byłoby wyjaśnić relacje pomiędzy tematami analizowanymi w dialogu a rozmowami z kolejnymi interlokutorami Sokratesa. Można odnieść również wrażenie, że dr Wollner, przy swojej sporej erudycji i umiejętności analizy tekstu, jest czasami zbyt zachowawczy w formułowaniu tez. Ostrożność naukowa jest z całą pewnością cnotą, ale czasami warto uwypuklić pewne tezy, szczególnie te, które same wynikają z przeprowadzonych analiz.

W rozdziale drugim Autor skrupulatnie analizuje problem demokracji i jej Platońskiej krytyki w perspektywie politycznej równości (równość geometryczna), władzy większości oraz działalności demagogów. Całość tych rozważań cechuje się szczegółowością analiz i trafnym odwołaniem się do literatury przedmiotu. Nie można także nie zgodzić się z Autorem, że Platoński Sokrates nie chciał zastąpić ateńskiej demokracji spartańskim

systemem rządzenia. Celem jego krytyki jest moralna odbudowa *polis*, która jest możliwa do osiągnięcia dzięki namysłowi filozoficznemu. Zasadniczym celem zatem polityki nie jest skuteczność, lecz moralność. Nie chodzi więc o zdolność przekonania, lecz docieranie do prawdy. Na s. 56 dr Wollner słusznie zauważa, że nie należy narzucać wspólnych kategorii pojęciowych na myśl grecką. Nie oznacza to jednak, że nie należy odnosić – poprawnie historycznie rozpoznanych – greckich idei do współczesnych dyskusji na ten temat. W moim przekonaniu spór sofistów z Sokratesem, który stanowi rdzeń dramaturgiczny *Gorgiasza* ujawnia kluczowe problemy, przed którymi stoimy również dzisiaj. Warto byłoby choć zasygnalizować aktualność tamtych dyskusji, również dlatego, że w literaturze współczesnej można znaleźć wiele pozycji na ten temat.

W rozdziale trzecim Autor omawia problematykę troski o duszę, która wynika z faktu, że prawdziwa polityka w rozumieniu Platona ma doskonalić i porządkować ludzką duszę. Owa troska o siebie obejmuje dwie główne idee: samopoznanie i panowanie nad sobą. Od razu trzeba zaznaczyć, że ta część rozważań U. Wollnera jest najciekawsza i najbardziej oryginalna. Mam jednak pewne wątpliwości odnośnie do klasyfikowania tej partii rozważań. Autor pisze (s. 66), że ta problematyka podpada pod moralną psychologię. Owszem, można w ten sposób postrzegać problem troski o duszę, ale jeśli weźmiemy pod uwagę jego elementy składowe, a w szczególności samopoznanie, to trzeba przyznać, że zakres problemowy obejmujący to zagadnienie jest szerszy. Problem samopoznania z konieczności odwołuje do problematyki epistemologicznej, która w pracy jest tylko wzmiankowana, a w moim przekonaniu stanowi jeden z ważnych wątków tego dialogu. Mówiąc zatem o samopoznaniu należałoby dokładniej rozważyć problem poznania (wiedzy) w dialogu *Gorgiasz*. Kluczowa w tej kwestii jest analiza kategorii *techne/episteme*, *pistis/episteme*, *doxa/episteme*, a także rozważenie kwestii, która pojawia się zaraz na początku tego dialogu, a mianowicie, o jakim przedmiocie retoryka jest wiedzą. Mam nadzieję, że dr Wollner te kwestie uczyni przedmiotem dalszych studiów.

W kontekście rozważań dotyczących samopoznania dr Wollner porusza kwestię poszukiwania prawdy, która ujawnia się w dialogu. Powstaje jednak pytanie, czy musi to być dialog pomiędzy dwoma różnymi osobami (s. 67), skoro w innych swoich tekstach (np. w *Sofiście*) Platon stwierdza, że dialektyka jako sposób pozyskiwania wiedzy sprowadza się do rozmowy duszy z samą sobą. Można jeszcze dalej pogłębić ten problem; skoro warunkiem samopoznania duszy ma być dialog z „lepszą duszą” (s. 69, przypis 271), to kto może pretendować do właściwej rozmowy z Sokratesem? Czyja dusza jest lepsza niż jego? Można oczywiście przyznać, że Sokrates już wie, a więc nie poszukuje prawdy, tylko w rozmowie

majeutycznie pomaga innym, ale wtedy kłóci się to z jego własną deklaracją, która głosi, że wie, że nic nie wie. Jeśli jednym z warunków bycia równorzędnym partnerem jest posiadanie *episteme*, to nasuwa się kolejny problem: czym jest ta *episteme*, i jak się ma jej posiadanie do dyskusji, która ma dopiero dialektycznie rozpoznać prawdę. W sposób wyraźny uwidacznia się tutaj problem możliwego sceptycyzmu i warunki jego odparcia. Ten zespół zagadnień wymaga osobnego przemyślenia i może być przedmiotem interesującej dyskusji na kolokwium habilitacyjnym.

Z obowiązku recenzenckiego chcę wspomnieć o pewnych nieścisłościach terminologicznych. Autor pisze (s. 71), że dusza ma dwie części, co można opacznie zrozumieć. Po pierwsze, dusza nie może mieć części, bo jest niepodzielna; fakt ten stanowi (np. w *Fedonie*) przesłankę wniosku o jej nieśmiertelności. Po drugie, gdyby mówić o dwóch aspektach duszy, to należałoby odnieść się do *Fajdroza*, gdzie mowa jest o trzech aspektach duszy. Na s. 77 dr Wollner pisze o analogii dusza-ciało. W literaturze przedmiotu trwa dyskusja na temat problemu analogii w myśli greckiej, tzn. czy rzeczywiście mamy tu do czynienia z analogią, a jeśli tak, to jak ona jest rozumiana (matematycznie?, potocznie?).

Rozprawa habilitacyjna dr U. Wollnera jest ciekawym i rzetelnym studium problemu demokracji i troski o siebie w Platońskim dialogu *Gorgiasz*. Autor wykazuje się dogłębną znajomością tekstu źródłowego oraz dobrze przyswojonej literatury sekundarnej. Praca jest dobrze uporządkowana, panuje w niej – nawiązując do Platona – właściwy *kosmos*, a sekwencja podejmowanych wątków nie budzi żadnych zastrzeżeń. Niektóre wątki, z konieczności tylko poruszone w pracy, mogą stać się przedmiotem pogłębionych studiów w przyszłości, do czego zachęcam dra Wollnera. Można zatem stwierdzić, że przedstawiona mi do recenzji praca *Problematika demokracie a starostlivosti o seba v Platónovom dialógu Gorgias* Ulricha Wollnera zasługuje na dopuszczenie do dalszych etapów procedury habilitacyjnej.

Dariusz Kubok